

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Firat University Journal of Social Science
Cilt: 17, Sayı: 2 Sayfa:227-249, ELAZIĞ-2007

MÜKERRER SUÇLULUKLA İLİNTİLİ DEĞİŞKENLER

Variables Related To Criminal Recidivism

Zahir KIZMAZ

Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Elazığ.
zkizmaz@firat.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma, suç davranışının tekrarlanmasında etkili olduğu tahmin edilen veya mükerrer suçlulukla ilintili olan bazı risk faktörlerini konu edinmektedir. Bilindiği gibi, bazı suçlular suç davranışını, her hangi bir mahkumiyet veya cezaevi deneyiminden sonra terk ederlerken, bazı suçlular da suç işleme eğilimlerini sürdürmekte veya muhafaza etmektedirler. Söz konusu bu çalışmada, yeniden suç işleyenlerin veya gelecekte kronik bir suçluya dönüşme olasılığı yüksek olan suçluların hangi özelliklere veya nasıl bir profile sahip oldukları konusu üzerine odaklanılmıştır. Bu çalışma, sadece mükerrer suçlulukla ilintili değişkenleri irdelemekle kalmayacak aynı zamanda, suçu alışkanlık edinen ile edinmeyen suçlular arasındaki farkı da ortaya koymuş olacaktır. Çalışma kapsamında mükerrer suçluluğun haberci veya tahmin edici unsurları olarak; demografik, ailesel, sosyal, zihinsel, klinik ve suçlunun ard alanına ilişkin çok sayıda değişken irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mükerrer suçluluk, kronik suçluluk, yeniden suçluluk.

ABSTRACT

This study is about a few risk factors related to the criminal recidivism or thought to be effective on repeating the criminal behavior. As known, some criminals go on or keep on committing crimes while some others desistance from crimes after imprisonment or prison-experience. In the mentioned study, it is focused on what characteristics or what kind of a profile the re-committing criminals or the ones having the possibility of tending to be criminals in the future have. Not only will this study emphasize the variables about the criminal recidivism but also identify the difference between the habitual and non-habitual offenders. In the context of the study; many variables such as demographic, familial, social, mental, clinical and the background of the criminal as the predictors of the recidivism have been investigated.

Key Words: Criminal recidivism, chronic offending, reoffending.

1.GİRİŞ

Bilindiği gibi suçlular, suç işleme yoğunluklarına ve cezaevine girme sıklıklarına göre kendi aralarında farklılık göstermektedirler. Diğer bir deyişle, cezaevinden çıkan suçlulardan bazıları suç işleme davranışını terk ederken, bazı suçlular da suç işleme alışkanlıklarını devam ettirmektedirler. Bu çerçevede cezaevindeki suçluları bir ve birden çok kez cezaevine giren suçlular şeklinde iki temel kategori içerisinde ele almak mümkündür. Gelecekte yeniden suç işleme olasılığı yüksek olan suçlular hiç kuşkusuz diğer suçlulardan bazı özellikleri ile ayrılmaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerde yapılan çok sayıda araştırma (bazı araştırmalar için bkz. Zamble ve Quinsey, 1997; Cottle v.d., 2001; Gendreau v.d., 1996; Izzo v.d., 1990; Capaldi v.d., 1996; Myner, v.d., 1998; Hills ve Baumer, 1997; Nilsson, 2003; Mills v.d., 2004; Benda v.d., 2001; Dembo v.d., 1995), hüküm giyen veya her hangi bir cezai yaptırıma (hapis ve para cezası, toplum hizmeti ile cezalandırma, elektronik gözetim v.d.) maruz kalan suçlulardan, gelecekte yeniden/tekrar suç işleme riski yüksek olan suçluların hangi tür özelliklere sahip olduklarını kestirmeye çalışmaktadır. Bu tür araştırmalar bir anlamda, gelecekteki suçluluğun tahmin edici unsurları (predictor) üzerine odaklanan diğer bir deyişle mükerrer suçluluğun¹ ön göstergelerini kestirmeye çalışan araştırmalar niteliğini taşımaktadır.

Gelecekte yeniden suç işlemenin öngörücü veya haberci unsurlarının saptanmasına yönelik araştırmalar veya çalışmaların yapılması büyük bir önem arz etmektedir. Bu önem büyük ölçüde, söz konusu araştırmaların suçlulukla mücadele etmede veya suç oranlarının azaltılmasında temel teşkil edecek bazı sonuçlar ortaya koymalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu tür araştırmalar, yeniden suçluluğun (reoffending) ön belirtilerini saptayan çalışmalar niteliğini taşımaktadır. Özellikle, cezaevinde tutuklu ve hükümlü bulunan suçluların tahliye veya salıverilme sonrasında da, suça yönelmelerinin önlenmesine yönelik bazı politikaların geliştirilmesi, kronik² suçlu oranının azalmasında etkili olacağını tahmin etmek güç değildir. Bilindiği gibi, toplumda acımasız olarak nitelendirilen bazı suç olaylarının (cinayet, tecavüz, gasp, kapkaç v.b.) önemli bir kısmı, kronik veya sabıkalı olarak bilinen suçlular tarafından işlenmektedir. O nedenle,

¹ Mükerrer suçluluk kavramı burada, cezaevinden salıverilen suçlular içerisinde, zaman aralığı dikkate alınmaksızın, yeniden suç işleyenleri nitelendirmektedir. Dolayısıyla, mükerrer suçluluk, suç davranışının tekrarlanması anlamında kullanılmıştır.

² Kronik suçlu, cezaevine beş veya beşten fazla giren ve dolayısıyla suç işleme sıklığı yoğun olan suçluları tanımlamaktadır (bkz. Wolfgang v.d., 1972).

suçluların kronik suçlu olma süreçlerine etkin bir müdahalenin gereği ortadadır. Bu da, etkin engelleyici veya önleyici bir suçluluk stratejisinin geliştirilebilmesinin temel bir koşulunun, yeniden suç işleme olasılıkları yüksek olan suçluların hangi profile sahip olduklarının saptanması ile mümkün olmaktadır.

Bu çalışmada; suç işlemiş, tutuklanmış, hüküm giymiş veya bir şekilde kriminal yaptırıma maruz kalmış suçlular içerisinde tekrar suç işleme olasılıkları yüksek olan suçluların hangi özelliklere sahip oldukları konusu yoğunluklu olarak ele alınacaktır. Diğer bir deyişle çalışmanın önde gelen amacı, daha önceden her hangi bir suçtan dolayı mahkum olan suçlular içerisinde, gelecekte yeniden suç işleme olasılıkları yüksek olan suçluların sahip oldukları özellikleri belirlemek veya mükerrer suçluluğun habercileri olan değişkenleri irdelemektir. Bu nedenle çalışma önemli ölçüde, yeniden suç işlemenin öngörücü unsurlarının neler olabileceğini konu edinmektedir. Araştırmada, bir suçlunun gelecekte suçu alışkanlık veya meslek düzeyinde deneyimleyip deneyimlemeyeceğinin, suçlunun bazı sosyo-demografik, ailesel, kişisel özelliklerinden ve suçluluk geçmişine ilişkin bazı değişkenlerden kısmen de olsa saptanabileceği ileri sürülmektedir. Bu özelliklerin bilinmesi ile bazı suçluların kronik veya inatçı suçlulara dönüşmelerinin engellenmelerinin olanaklı olabileceği düşünülmektedir. Diğer bir deyişle, suçluların etkili rehabilitasyon programlarına tabi tutulmaları, yeniden suçluluğun öngörücülerinin iyi bilinmesi ile mümkündür. Bu çalışma, yabancı ülkelerde yapılmış bazı araştırma sonuçlarından hareketle yeniden suçluluğun öngörücü unsurlarının neler olduğunu ortaya koymaya çalışacaktır. Çalışma, bu nedenle kuramsal bir nitelik taşımaktadır.

Ülkemizde bu tür araştırmalara rastlamak oldukça güçtür. Bunun nedenini, ülkemizde kriminoloji veya suç sosyolojisi disiplininin az gelişmişliğinde aramak gerekmektedir. Oysaki, ülkemizde sorunsallık düzeyi giderek artmaya başlayan suç ve suçluluk olgusuna yoğun bir ilginin gösterilmesinin gerekliliği ortadadır. Özellikle mükerrer suçluluk konusunda gerek teorik gerekse de uygulamalı araştırmaların ülkemizde pek olmadığı düşünüldüğünde, bu genel kuramsal çalışmanın bundan sonra yapılacak bazı araştırmalar için bir referans teşkil edebileceği ileri sürülebilir.

2. MÜKERRER SUÇLULUĞUN ÖNGÖRÜCÜ UNSURLARI

Ülkemizde, suçluluk alanında bakır bırakılan alanlardan biri de mükerrer suçluluk konusudur. Mükerrer suçluluğun düzeylerini ve göstergelerini belirleme çerçevesinde; Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Kanada ve Avustralya gibi değişik ülkelerde yapılan bazı araştırmalar, yeniden suçluluğun öngörücülerine ilişkin çok sayıda faktör saptamıştır. Ancak, söz konusu araştırmaların yeniden suç işlemenin ön kestiricilerine

ilişkin belirledikleri faktörlerin etkililik düzeylerinin, araştırmaların sonuçlarına göre değişkenlik arz ettiği gözlemlenmektedir. Diğer bir deyişle, tüm araştırma sonuçları/bulguları arasında bir örtüşmenin olduğunu söylemek mümkün değildir. Örneğin; bazı araştırmalarda (Dembo, Turner, Sue, Schmeidler, Bordon ve Manning, 1995; Roy, 1995) madde kullanmak, yeniden suçluluğun güçlü bir öngörücüsü olduğu yönünde bulgular saptanırken, başka araştırmalarda (Wierson ve Forehand, 1995) da böyle bir sonucun elde edilmediği veya sadece kokain (Dembo, Williams, Schmeidler, Getreu ve Berry, 1991) gibi uyuşturucunun sadece spesifik bir türü ile ilişkili olduğu bulgusu saptanmıştır. Benzer biçimde bazı araştırmacılar (Dembo v.d., 1998), tek ebeveynli ailelerde yaşamının, yeniden suç işleme riskini arttırdığını saptarken, bazı araştırmacıların (Myner v.d., 1998; Niarhos ve Routh, 1992) da bu yönde bir bulgu saptamadıkları görülmektedir.

Ancak, gelecekteki suçluluğun veya gelecek dönemlerde suç işlemenin en güçlü göstergesinin, ki çok sayıda araştırmacının ortak bir bulgusu olarak da kabul edilebilir, geçmişteki kriminalleşme düzeyi olduğu söylenebilir. Geçmişteki suçluluğun, gelecekteki suçluluğun da güçlü habercisi olarak görülmesinin nedeni olarak burada bir kaç olası nedenden söz edilebilir. İlk belirtilebilecek husus, suç kalıplarıyla temas etmenin bireyde belirli düzeyde suça yönelimi arttırdığı yönündeki açıklama biçimidir. Bu çerçevede genelde, suç kalıplarıyla veya suçlu değerlerle bir etkileşimin gerçekleşmesinin, suçluluk için güçlü bir gösterge olduğu ve ilk olarak işlenen suçun da gelecekteki suçluluk için ciddi bir risk nedeni oluşturduğu tahmin edilmektedir. Bundan ayrı olarak, suç işlemekle birlikte ortaya çıkan etiketlenme sorunu ve suçlunun kriminal bir yaptırım aracı olarak cezaevine kapatılmasının sonucu olarak cezaevi kültürü ile bütünleşme düzeyi gibi etkenler de, aynı zamanda gelecekteki suçluluğun olası nedenlerini oluşturmaktadır. Ancak işlenen ilk suç, tek başına gelecekteki suçluluğun nedeni olamaz. İlk suçluluğun, gelecek dönemlerdeki suçluluk üzerinde rol oynamasında başka faktörlerin oluşturabileceği etkiler de söz konusu olabilmektedir. Bu faktörler içerisinde; bireyin suç işlemeye başlama yaşı, yetiştiği aile koşulları, ebeveynlerin kriminal yapısı, suçlu akrabalarla bütünleşme düzeyi, ebeveyn denetimi ve bağlılığı gibi unsurlar en dikkat çekenleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede bireyin kriminalleşme düzeyini arttırıcı etkenlerin sayısının fazlalığına ve etki düzeyinin yoğunluğuna bağlı olarak, bireyin kronik bir suçluya dönüşme olasılığı da artmaktadır.

Konuya ilişkin yapılmış çalışmalar, gelecekte suç işlemenin öngörücülerine ilişkin çok sayıda değişken saptamışlardır. Örneğin; Cottle, Lee ve Heilbrun (2001), 1983 - 2000 yılları arasını kapsayan yayınlanmış 23 araştırma üzerinde yaptıkları meta-analitik³ bir çalışmada, gelecekte yeniden suç işlemenin ön belirticileri veya habercileri olarak çok sayıda etken saptamışlardır. Farklı kategoriler içerisinde bir araya getirilen söz konusu değişkenler şu şekilde gösterilebilir:

1. Demografik değişkenler: Bu başlık altında, cinsiyet, ırk ve sosyo-ekonomik statü değişkenleri bulunmaktadır.

2. Suçlunun geçmişi: Burada bireyin; yasalarla karşı karşıya geldiği yaş veya kanunlarla ilk temas etme yaşı, ilk suçu işleme yaşı, önceki tutuklamaların sayısı, önceki suçların sayısı, işlediği suçun türü ve ilk tutuklamanın uzunluğu gibi unsurlar yer almaktadır.

3. Aile ve sosyal faktörler: Bu kategori içerisinde ele alınan değişkenler ise şunlardır: Fiziksel ve cinsel istismara maruz kalma, tek ebeveynli bir ortamda büyüme, ebeveynin patolojik bir yapıya sahip olması, evden kaçma sayısı, aileye ilişkin problemlerin varlığı, boş zamanın etkili kullanılmaması ve suçlu akran grubunun varlığı gibi.

4. Eğitimsel faktörler: Mükerrer suçluluğun öngörücüleri olarak burada üç değişken ele alınmıştır: Eğitime ilişkin geçmiş, okula devam ve okul başarısı faktörleri,

5. Zihinsel ve başarı skorları: Bu alanda, bireyin zeka ve başarısını ölçen dört test skoru yer almaktadır: Bunlar; standartlaşmış başarı skoru, sözel IQ skoru, performans IQ skoru ve tam ölçek IQ skorları

6. Madde kullanmaya ilişkin geçmiş: Suçluların gelecekteki suçluluğunun diğer öngörücüleri olarak, onların uyuşturucu madde kullanma (substance use) ve madde istismarına (substance abuse) ilişkin tutumları zikredilmektedir.

7. Klinik faktörler: Burada da, dört öngörücü unsur belirtilmiştir: Psikopatlık ve intihara eğilimlilik gibi bazı şiddetli patolojik unsurların varlığı, davranış bozukluğuna ilişkin semptomların varlığı, stres ve anksiyete gibi şiddetli olmayan bazı patolojik eğilimler ve tedavi olmaya ilişkin geçmiş.

Cottle, Lee ve Heilbrun (2001: 371-372), yukarıda belirtilen bu değişkenler içerisinde, yeniden suçluluğun veya gelecekte yeniden suç işlemenin en güçlü tahmin edicileri olarak, suçlunun geçmişine ilişkin değişkenleri saptamışlardır. Bundan ayrı

³ Konuya ilişkin olarak yapılan çok sayıda araştırmanın bulgularını karşılaştırmalı olarak teorik bir çerçeveye oturtacak şekilde analiz eden araştırmalar.

olarak aile problemleri, boş zaman kullanmanın yetersizliği, akran etkileri, davranışsal problemlerin varlığı ve çok sert olmayan patolojik durum değişkenlerinin de gelecekte suç işlemenin diğer görece güçlü habercileri olduğu yönünde bulgular elde etmişlerdir.

Gendreau, Little ve Coggin (1996: 590) suçu alışkanlık veya itiyat haline getirmiş sabıkalılar üzerine gerçekleştirilmiş 131 araştırmanın bulguları üzerine yaptıkları bir araştırmada da; mükerrer suçluluğun güçlü haberci unsurları olarak; yaş, kriminal özgeçmiş, arkadaşlar, aile faktörleri, cinsiyet, sosyal başarı ve aşırı madde kullanma (substance abuse) gibi etkenleri bulmuşlardır. Ancak, onlara göre tüm faktörler önemli olmakla birlikte söz konusu faktörler arasında en güçlü olanlar, kriminojenik gereksinimler, kriminal ve antisosyal geçmiş, sosyal başarı, demografik (yaş, cinsiyet, ırk gibi) ve aileyle ilişkin faktörlerdir. Zihinsel fonksiyon, kişisel gerilim faktörleri ve aile kaynaklı sosyo-ekonomik statü unsurları ise, diğer değişkenlere göre daha az etkili olan faktörlerdir (Gendreau v.d 1996).

Bazı araştırmalarda da yeniden suçluluğun en güçlü öngörücülerinin; önceki tutuklanma sıklığı, suça başlama yaşı, cinsiyet ve uyuşturucu kullanma yaşı, ırk ve aile yapısı olduğu ileri sürülmüştür (Bkz Capaldi ve Patterson, 1996; Loeber ve Farrington, 1998; Benda v.d, 2001). Örneğin; Benda v.d (2001) de, mükerrer suçluluğun en güçlü tahmin edicileri olarak; önceki tutuklamalar, suça başlama yaşı, çete üyeliği ve uyuşturucu/alkol kullanma faktörlerini göstermektedirler.

Myner ve arkadaşlarının (1998), 138 erkek çocuk (18 yaşına gelmiş ve yargılanmış çocuklar) üzerinde yaptıkları araştırmada da; suça başlama yaşı, ebeveynlerden ayrılma ve evsiz olma, çeteye üye olma, işlenen suçun türü, okula gitme sıklığının düşüklüğü, aşırı alkol kullanma (alcohol abuse) faktörlerinin, yeniden suçluluğun habercileri olduğu yönünde saptamalarda bulunmuşlardır (Myner v.d., 1998:76-77).

Loeber ve Dishion (1983) ile Loeber ve Stouthamer-Loeber (1986) gibi bazı araştırmacılar da yaptıkları araştırmalarda, suçluluğun haberci/öngörücü unsurları olarak şu değişkenleri belirlemişlerdir: a) zayıf ebeveynsel çocuk yönetimi, b) çocukluk dönemindeki antisosyal davranışın varlığı, c) ebeveynlerin ve kardeşlerin suçluluk durumları, d) zeka düzeyinin düşüklüğü ve bununla ilintili olarak eğitimsel başarısızlık ve e) ebeveynlerden ayrı kalma.

Simourd ve Andrews (1994) tarafından 60 araştırma üzerine gerçekleştirilen başka bir meta - analitik çalışmada da, suçluluğun en güçlü risk faktörleri olarak şu unsurlar saptanmıştır: a) anti sosyal akranlar ve tutumlar (53 araştırma), b) psikopatlık, içgüdüsellik ve madde kullanma gibi mizaç ve davranışa ilişkin problemler (45 araştırma), c) zayıf notlar ve okulu terk etme ile ilintili eğitimsel güçlükler (34 araştırma),

d) ebeveynlere bağlılık ve ebeveyn denetimi konusunda bazı problemlerin varlığı veya ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin zayıflığı (41 araştırma) ve e) empati ve ahlaki muhakeme yetersizliğine ilişkin kişilik değişkenleri (9 çalışma) (Bkz. Cottle, Lee ve Heilbrun, 2001: 371- 372).

Aşağıda, konuya ilişkin olarak yapılmış daha önceki araştırmalarda, mükerrer suçluluğa ilişkin olarak en çok saptanan veya sıklıkla dile getirilen risk faktörleri kısaca ele alınacaktır. Söz konusu faktörler, Andrews ve Bonta (1998)'yı izleyerek⁴, statik ve dinamik olarak iki başlık altında irdelenecektir. Statik faktörler, yaş, önceki mahkumiyet veya suç işleme sıklığı gibi suçluların geçmişine ilişkin olan ve değiştirilebilir olasılığı söz konusu olmayan özelliklerini tanımlamaktadır. Dinamik faktörler ise; suçlu akranlarla olan ilişki, antisosyal değer ve davranışların varlığı gibi değiştirilebilir özelliği olan kriminojenik gereksinimleri (criminogenic needs)⁵ tanımlamaktadır. Görüldüğü üzere dinamik faktörleri statik faktörlerden ayıran temel ölçüt, dinamik faktörlerin statik faktörlerin aksine değişebilir özelliği sergilemesidir (Loza, 2003:185-189; Gendreau v.d., 1996: 575).

2. 1. Statik Öngörücü Unsurlar

a) Cinsiyet: Kriminolojik literatürde yaygın olarak kabul gören bulgulardan birini, erkeklerin kadınlardan daha çok tutuklandıkları yönündeki saptama oluşturmaktadır (Heimer, 2000: 427). Mükerrer suçluluk oranı içerisinde erkek suçluluk oranının, oldukça yüksek olduğu bir gerçektir. Yeniden tutuklanan veya yeniden suç işleyenler üzerinde yapılan araştırmalar genelde erkek olmanın, yeniden suç işlemenin görece stabil bir ön kestiricisi olduğunu saptamıştır (bkz. Dembo ve Schmeidler, 2003: 204; Cottle v.d., 2001:369). Leclair (1985) mükerrer suçluların en çok, erkek ve bekar olanlar arasında yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda erkek olmak, kadın olmaya nispeten yeniden suçlulukta daha güçlü bir risk faktörüdür.

b) Yaş: Gelecekteki suçluluğun önde gelen öngörücü unsurlarından birini yaş faktörü oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile, erken yaşlarda suç işlemeye başlamak, kronik suçlu olma sürecinde etkili bir unsurdur. Cezaevinden salıverilenler içerisinde yeniden suç işleyenler genelde ergen ve genç yaş grubunda yer alan bireylerden oluşmaktadır. Bu, suç

⁴ Andrews ve Bonta (1998) mükerrer suçluluğun öngörücü veya haberci unsurlarını, statik ve dinamik olmak üzere iki genel kategori içerisinde ele almışlardır (bkz. Andrews ve Bonta akt. Gendreau v.d., 1996: 575)

⁵ Kriminojenik gereksinimler, yasayla çatışmaya yol açan iş, eğitim, akranlar, madde kullanma ve kişiler arası ilişkiler ile ilişkili olan suçluların değer ve tutumlarını içerecek şekilde tanımlanmaktadır (bkz.. Gendreau v.d., 1996)

işlemeye erken yaşlarda başlamanın gelecekte yeniden suç işlemenin habercisi olduğunu göstermektedir (Bkz. Ganzer ve Sarason, 1973; Blumstein v.d., 1986; Farrington, 1992; Patterson v.d., 1992). Örneğin Farrington (1992) araştırmasında, 10-16 yaş dilimi arasında tutuklanmış suçlu çocukların yaklaşık olarak % 73'ünün, 17-24 yaş arasında yeniden tutuklandıklarını saptamıştır. Bu bulgu, küçük yaşlarda suç işlemeye başlamanın, gelecek dönemlerde de suç işleme olasılığını arttırdığını ortaya koymaktadır. Genelde yetişkin suçluların önemli bir oranının, çocukluk döneminde de suç işleyen ve cezaevi deneyimi olan suçlulardan oluştuğu bir gerçektir. Zaten, çok sayıda araştırmacı (Gottfredson ve Hirschi, 1990; Moffitt, 1993; Wilson ve Herrnstein 1985, Zuckerman, 1979) da, çocukluk döneminde ortaya çıkan bazı davranışsal problemlerin veya yaşamın ilk dönemlerinde gelişen antisosyal eğilimlerin, yaşam süresi içerisinde görece durağan bir nitelik sergilediğini ileri sürmüştür.

Cezaevinden salıverilen suçlulardan yeniden suç işleyenler içerisinde, çocuk ve genç yaş grubunun oransal açıdan yüksek olmasının önde gelen bir nedeni, erken yaşlardaki suça olan eğilimin daha kalıcı bir nitelik taşıması ile açıklanabilir. En az birincisi kadar önemli olarak görülebilecek diğer bir neden de, küçük yaşlarda suç işleme ile birlikte gerçekleşecek yargılanma ve tutuklanmanın yarattığı olumsuz etkidir. Özellikle, erken veya küçük yaşlarda gerçekleşen tutuklanma ve cezaevi deneyiminin, suçlulukta her zaman caydırıcı olmadığı, bazen de suçluluğu pekiştirici bir etki yaptığı ileri sürülebilir. Burada, cezaevlerinde genç veya çocuk grubunda olan bireylerin kendi alanında deneyimli olan suçlular ile yakın bir temas içine girmeleri veya onlardan bazı yetenek ve becerileri öğrenmelerinin onları daha çok kriminal bir sürece ittiği düşünülmektedir. Öyle ki, kısa süreli bir cezaevi deneyimi bile, suçluların sonradan azılı suçlulara dönüşebilmelerinde etkili olabilmektedir.

Erken yaşlarda suç işlemeye başlayan bireylerin, gelecekte de suç işlemelerinin yüksek bir olasılık olarak görülmesinin diğer önemli bir nedenini de, bu dönemlerde bireylerde ortaya çıkan bazı biyolojik ve psikolojik gelişmelerde aramak gerekmektedir. Ergenler özellikle bu dönemlerde; risk alma, macera arayışı içerisinde olma, ani tepki verme, otoriteye karşı gelme gibi bazı davranış eğilimini daha çok sergilemektedirler. Ebeveysel denetimin zayıflığının, sorunlu ve yetersiz bir sosyalleşmenin varlığı ve okul bağlılığının düşüklüğü gibi bazı etkenler ile birlikte erken yaşlarda başlayan suçluluğun, yetişkin dönemde suça başlayanlara kıyasla daha kalıcı ve tekrarlanabilir bir özellik sergilediği söylenebilir.

c) İşlenen suçun türü: Mükerrer suçlulukla ilintili ele alınması gereken diğer bir değişken de, ilk işlenen suç veya suçların türüdür. İşlenen suçun türünün gelecekte

yeniden suç işlemenin güçlü bir göstergesi olduğunu gösteren çok sayıda araştırma vardır (Myner v.d., 1998; Dembo ve Schmeidler, 2003: 204; Cottle v.d., 2001: 369). Bir anlamda daha önceden işlenen suçun türü, bireyin gelecekte yeniden suça yönelip yönelmemesinde etkili olabilmektedir. Genelde, işledikleri suç türleri açısından mükerrer suçlular, mükerrer olmayan suçlulara kıyasla daha çok mala yönelik suçları işlemektedirler (bkz. Myner v.d., 1998:67). Eisenberg (1986) de, yeniden suçluluk oranının en çok mala yönelik suçlarda gerçekleştiğini saptamıştır. Stockholm ve Londra'da yapılan iki farklı çalışma da, genelde bireylerin en çok hırsızlık gibi mala yönelik suçu işleyerek suçu kariyer haline getirdiklerini ortaya koymaktadır. Londra'daki çalışmada, suç işlemiş olanların % 96.8'inin (10-12 yaş arası suçluların), Stockholm'deki çalışmada da suçluların 89.4'ünün (13-16 yaş arası suçluların), ilk işledikleri suçun hırsızlık suçu olduğu saptanmıştır. Her iki araştırma da, yaşın ilerlemesi ile birlikte hırsızlık suç oranında düzenli biçimde bir düşüşün gerçekleştiğini ortaya koyarken, şiddet, uyuşturucu ve dolandırıcılık suçlarında ise yaşla birlikte bir artışın gerçekleştiği yönünde sonuçlar elde etmiştir (Farrington ve Wikstrom, 1994:77-78). Bu araştırmalar, suçluluk kariyerinin başında ilk suç olarak hırsızlık suçunu işleyen suçluların, gelecekte tekrar suç işleme olasılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu saptama, ilk olarak suç işleyen bireylerin işledikleri suç türlerinden hareketle gelecekte de suçluluk yapılarının devam edip etmeyeceği hakkında bir fikir vermesi açısından önem taşımaktadır. Ancak, burada sadece hırsızlık gibi mala yönelik suçları işleyenlerin gelecekte de yeniden suç işleyeceklerini ileri sürmek mümkün değildir. Yaralama, cinayet, uyuşturucu ve diğer suçları işleyen bireylerin de gelecekte tekrar suç işleme olasılıklarının söz konusu olduğunu ancak, burada özellikle mala yönelik suçlarda bu olasılığın daha güçlü olduğunu söylemek daha tutarlı bir yaklaşım olacaktır.

Kronik suçluların genelde suçluluk kariyerlerine ufak tefek bazı hırsızlık suçlarını işleme, kavga etme, yaralama gibi bazı antisosyal davranışlar sergileyerek başladıkları bir gerçektir. Giderek suçlu değerler ve akranlarla temas yoğunluklarının artması, suç işleme sıklığındaki artış, işlenen suçların gizli kalması, suç eyleminden duyulan hazzın ve kazancın çekiciliği, olumsuz çevre ve aile koşulları, ebeveyn bağlılığının yetersizliği, yasal/legal ve geleneksel yaşam tarzlarına olan mesafenin giderek artması, geleneksel yaşam biçiminin belirleyici kaynaklarına yabancılaşma gibi etkenlerin, bireyin suçluluk yapısının giderek daha çok inatçı bir hal almasına yol açmaktadır. Özetle, bazen basit bir hırsızlık olayı ile başlanılan suçluluk serüveni, cinayet gibi bazı ciddi suçların işlenmesi ile sonuçlanabilmektedir.

d) Kriminal ve antisosyal geçmiş: Suçlunun, gelecekte yeniden suç işlemesinde, önceki suçluluğun yoğunluk düzeyi de oldukça önemlidir. Bu nedenle, bireyin gelecekte yeniden suç işleyip işlemeyeceğinin önemli bir öngörücü unsuru, geçmişteki suçluluk düzeyidir. Farrington ve Wikstrom (1994: 65) de, gelecekteki suçluluk frekansının en iyi göstergesinin, geçmişteki suçluluk frekansı olduğunu ileri sürmektedirler. Çünkü, suçlunun geçmişte sıklıkla suç işlemiş olmasının, onun suçluluk yapısını pekiştirici bir etkide bulunduğu ve bu durumun da suçun alışkanlık kazanmasına yaradığı söylenebilir. Suçluluğun pekişmesi ise, suç işleme davranışının terk edilmesini güçleştirmektedir.

Kriminal yoğunluğun önde gelen bir ölçütü göz altına alınma, tutuklanma, hüküm giyme ve her hangi bir şekilde ceza alma sıklığıdır. Bireyin cezaevine girip çıkma sıklığının artışına paralel olarak suç davranışına olan bağımlılık düzeyi de artma eğilimi gösterebilmektedir. Bazen de bireyler, işledikleri çok sayıda suç eyleminin gizli kalmasından veya ortaya çıkmamasından cesaret bularak, suç davranışını tekrarlayabilmektedirler. Çünkü işledikleri suçlardan dolayı yakalanmamış olmaları, onların işleyecekleri yeni suçlardan dolayı da yakalanmayacakları yönünde bir kanaate sahip olmalarına neden olabilmektedir.

Wolfgang v.d., yaptıkları bir çalışmada, yeniden suç işleme olasılığının zincirleme bir biçimde (successive) her suç olayından sonra artış eğilimini gösterdiği yönünde bulgular elde etmişlerdir. Bu olasılığın, ilk suçluluktan sonra % 54, ikinci suçluluktan sonra % 65, üçüncü suçluluktan sonra % 72 ve altı ile daha fazla tutuklanmada % 80 arttığını saptamışlardır (Bkz. Farrington ve Wikstrom, 1994: 68; Loza, 2003: 182). Andrews ve Bonta (1998) ile Gendreau v.d., (1996) de, geçmiş suçluluğun gelecekteki suçluluk davranışının en sağlam/güçlü göstergesi olduğunu araştırmalarıyla ortaya koymuşlardır.

Duncan ve diğerleri (1995) yaptıkları araştırmada, yeniden suçluluğun en iyi göstergesinin geçmiş dönemlerde ortaya çıkan antisosyal davranışlar (kızgınlık, itkisel, empati yoksunluğu v.b) olduğunu belirtmektedirler (Duncan v.d., 1995: 251-258). Aynı şekilde çocukluk döneminde ortaya çıkan bazı davranışsal problemlerin, sonraki dönemlerde gerçekleşecek suçluluğun ve suçu alışkanlık haline getirmenin en iyi göstergesi olduğuna işaret eden bir dizi araştırma söz konusudur (Farrington, 1983; Gendreau, Little v.d., 1996; Mendelzys, 1979). Örneğin, Lefkowitz, Eron, Walder ve Huesman (1977), 8 yaşında sergilenen agresif davranışların, 19 yaşındaki saldırganlığın en güçlü göstergesi olduğunu ileri sürmektedirler. Gendreau, Little v.d (1996) mükerrer suçluluğun en iyi bireysel göstergeleri olarak kriminal yaşam tarzını destekleyici tutumları, değerleri ve davranışları göstermektedirler. Benzer biçimde, Andrews ve Bonta

(1998) da, geleneksel otorite veya kurumlara (iş, eğitim ve istikrarlı sosyal ilişkiler v.b) karşı bir meydan okuma olarak ortaya çıkan antisosyal davranışların, kriminal davranışa yönelmede önde gelen risk faktörlerinden biri olduğunu ileri sürmektedirler. Bu nedendir ki, Bonta (1997) antisosyal tutum ve değerleri, mükerrerliğin başlıca önemli risk faktörleri olarak görmektedir. Law (1998) da, geleneksel değerlerle çelişen veya uyumcu olmayan (nonconfirmist) tutumların varlığının diğer değişkenlere kıyasla yeniden suçluluğun güçlü bir ön kestiricisi olduğunu ileri sürmektedir. Özetle, bireyin çocukluk döneminde sergilediği antisosyal davranışların yoğunluğunun, gelecekte kronik veya mükerrer suçluluğun önemli bir belirleyeni olabileceği ileri sürülebilir.

e) Ailede suçlu bireylerin olması: Kronik veya mükerrer suçlular üzerine araştırma yapan kriminologların dikkatleri genelde, en çok aile kurumuna yönelttikleri bilinen bir gerçektir. Suçluluk ve mükerrer suçlulukla ilintili çok sayıda aile değişkeni söz konusudur. Burada, suç işlemiş olan bireylerden gelecekte de yeniden suç işleme olasılığı yüksek olan bireylerin, özellikle suçluluk süreçlerinde doğrudan etkili olan aileye ilişkin etkenlerden, aile yapısı içerisinde deneyimlenen suçluğa değinilecektir.

Kriminolojide öne çıkan araştırma konularından biri de, ebeveynlerin sapkın veya suçluluk yapıları ile çocuklarının suça eğilimli olmaları arasındaki ilişkinin saptanmasıdır. Çok sayıda araştırmacı (Huesmann, Eron, Lefkowitz ve Walder, 1984; Knight ve West, 1975, Osborn ve West, 1979) ebeveynlerin kriminal davranışlara sahip olmalarının, çocukları açısından mükerrer suçluluğun habercisi olduğu yönünde bulgular elde etmişlerdir. McCord (1977), 30 yıl boyunca izlediği ve 250 çocuğu kapsayan araştırmasında; mahkumiyet almış oğulların, mahkumiyet almış babalara sahip olma eğilimi gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, babalarının mahkumiyet almalarının, çocuklarda da mahkumiyet alma yönünde bir eğilim yarattığı şeklinde yorumlanabilir. Aynı şekilde Wilson da; mahkum olan ebeveynlerin, aynı zamanda kendi çocuklarının da mahkûm olma olasılıklarını arttırdığını ileri sürmekte ve bu açıdan ebeveynlerin mahkum olmalarının, çocuklarının da suçlu olmalarının habercisi olduğunu belirtmiş olmaktadır (Bkz. Farrington, 1996: 92-93; Farrington, 1997: 389-390). Barnes ve Lambert de, ebeveynleri tutuklanmış çocukların gelecekte kriminal ve antisosyal davranış geliştirmelerinde, ebeveynlerinin kriminal yapılarının çok önemli bir gösterge olduğunu belirtmektedirler. Çünkü onlara göre kriminal davranış, ebeveynlerden çocuklara geçmektedir. Diğer bir deyişle suç ailede ortaya çıkmaktadır (Bkz. Muncie, 1999:25).

Aile bireylerinden (ebeveyn veya çocuklardan) birinin veya bir kaçının suçlu olmaları, suç davranışının aile yapısı içerisinde yerleşik bir unsur olduğunu göstermektedir. Ailede suç işleyen her hangi bir bireyin olması, suç davranışının diğer

aile bireyleri tarafından taklit edilmesini getirmektedir. Aile bireyleri arasındaki yakın temas veya ilişkiden kaynaklanan bu etki, hem suça başlamada hem de suç davranışının tekrarlanmasında etkili olabilmektedir. Bu çerçevede, suçlu bireylerin olduğu ailede, suç davranışının süreklilik arz etmesi muhtemeldir. Çünkü, suçluluğun aile bünyesinde deneyimlenmiş olması, suçun meşrulaştırılmasını veya rasyonelleştirilmesini kolaylaştırmakta veya suçun sıradan/normal bir davranış olarak görülmesine katkı yapmaktadır. Suçun meşrulaştırılma düzeyinin artışına bağlı olarak da, suç davranışının tekrarlanma olasılığının artış gösterebileceği tahmin edilmektedir.

f) Ailedeki çocuk yetiştirme pratikleri: Mükerrer suçluluğun aileye ilişkin habercisi olan diğer bir değişken de, çocuğun ailedeki sosyalleşme biçimidir. Aile içerisinde kötü muameleyle maruz kalan suçlu çocukların, suçluluk düzeylerinin daha inatçı olabileceği bir gerçektir. Özellikle ailedeki denetim ve sevginin yetersizliği, aile içinde çatışmanın varlığı ve çocuğu istismar edici yetiştirme pratikleri gibi faktörler, suç davranışının başlangıcında etkili olduğu gibi gelecekte de suçun tekrar edilme olasılığını arttırıcı bir işlevi görmektedir. Bu, çocuğun aile içerisinde istismar edilmesinin, kötü muamele ile karşı karşıya gelmesinin boyutunun büyüklüğüne bağlı olarak çocuğun da suç yaşamına olan katılımının ve bağlılığının da yüksek düzeyde olacağı anlamına gelmektedir.

Mulvey ve Lidz (1984), konuya ilişkin yapılmış çok sayıdaki araştırmalar üzerindeki çalışmalarında; suçlu davranışının ortaya çıkmasında ve devam etmesinde aile çevresinin önemli bir faktör olduğunu kaydetmişlerdir. Loeber ve Stouthamer-Loeber (1986) de yaptıkları araştırmada; ebeveynsel denetim ve gözetlemenin yetersizliğinin, dengesiz ve acımasız/sert ebeveynsel disiplinin, ebeveynsel uyumsuzluğun, çocukların ebeveynleri tarafından kabul görmemelerinin ve ebeveynlerin çocuklarına yeterli düzeyde ilgi ve alaka göstermemelerinin, suçluluğun aileye ilişkin önde gelen unsurları olduğunu ortaya koymuşlardır.

g) Aile yapısı : Aile ile ilintili değişkenler içerisinde mükerrer suçlulukla yakından ilintili olan değişkenlerin başında, aile parçalanması (boşanma, ölüm ve ayrılımlar) gelmektedir. Ebeveynlerin birbirinden ayrı yaşadıkları bir ortamda büyüyen çocukların gelecekte kronik suçlu olma olasılıkları daha yüksektir. Bu anlamda, ailenin yıkılması veya aile parçalanması, mükerrer suçluluğun önemli bir göstergesi olarak görülebilir. Çünkü parçalanmış ailede yetişen çocuğun önemli ölçüde sosyalleşme problemi yaşadığı bir gerçektir. Suçluluk da, genelde sorunlu bir sosyalleşme sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Anne ve babanın çocuğun sosyalleşme sürecindeki etkilerinin farklı olduğu düşünüldüğünde, çocuğun sorunlu olmayacak bir şekilde sosyalleşmesinin

sağlanması ancak ebeveynlerin her ikisinin de çocuğun sosyalleşme sürecine aktif olarak katılmaları ile mümkün olacaktır.

Geleneksel değer ve kurumlara yeterli düzeyde uyumu olanaklı kılmayan bir sosyalleşme sürecini yaşamış bireyin, geleneksel değerlere karşı bir tutum içinde olma olasılığı yüksektir. Bu çerçevede suçluluğun ilk başlangıç dönemlerinde, anne veya babanın çocuğa etkin olarak müdahale etme olanağının olmadığı ve diğer bir açıdan, çocuğun ebeveynlere güçlü bir bağlılık duygusu hissetmemesi durumunda suç davranışının bireyde giderek kalıcı bir davranışa dönüşeceğini tahmin etmek güç değildir.

Ganzer ve Sarason (1973), mükerrer suçluların mükerrer olmayan suçlulara kıyasla daha çok parçalanmış ailelerden geldiklerini ileri sürmektedirler. Aynı şekilde, İngiliz adölesanlar üzerinde yapılan başka bir çalışmada (Wadsworth, 1979), suçluluğun, ölüm veya ayrılma gibi ebeveynlerin kaybıyla ilintili olduğu ortaya konulmuştur.

h) Zihinsel fonksiyona ilişkin sorunlar: Burada ele alınacak değişkenlerin başında, zeka düzeyi ve bununla ilintili gerçekleşen akademik başarı faktörü gelmektedir. Zeka düzeyinin düşük olması, yeniden suç işlemenin habercisi olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle, mükerrer suçluların diğer bir özellikleri de, düşük düzeyde bir akademik başarıya sahip olmalarıdır. Düşük akademik başarı ve okula yönelik olumsuz tutumların varlığı, kronik suçluluğun öngörücü unsurları olarak kabul edilmektedir (bkz:Duncan v.d. 1995: 252).

Farrington (1987), eğitimsel başarının zayıflığı ile düşük zeka düzeyinin, suçluluk ve şiddet davranışının bir öngörücüsü olduğu yönündeki hipotezin çok sayıda araştırma sonucu ile desteklendiğini ileri sürmektedir. Andrews ve Bonta (1998) da, düşük zeka ve okula uyumsuzluk ile suçluluk arasındaki ilişkiyi gösteren bazı araştırmalar yapmışlardır. Aynı şekilde Andrews (1989), IQ ortalama düzeyi ve akademik başarı düzeyi düşük olan suçluların yeniden suçluluk riskinin yüksek olduğunu saptamıştır. Bundan ayrı olarak Andrews v.d. (1990), Wolfgang v.d. (1972), Loeber ve Dishion (1983) gibi araştırmacılar da, düşük akademik başarı ile suçluluk arasında bir ilişki elde etmişlerdir.

Duncan v.d., cezaevi ve gözetim kurumlarından salıverilen sabıkalı suçlulara ilişkin verileri esas alarak; suçluların zeka veya zihinsel fonksiyonlarının, sözel yetenek ve akademik başarılarının düşük olduğunu ve yüksek düzeyde sosyopatik özelliklere sahip olduklarını belirtmektedirler (Duncan v.d., 1995: 253-254).

Suçluluğun önemli bir göstergesi olarak görülen düşük zekanın, yaşamın çok erken döneminde ölçülebileceği belirtilmektedir. Stockholm'da 120 erkek üzerinde

yapılan uzunlamasına⁶ (longitudinal) sörvey araştırmada, 3 yaşında ölçölen düşük zekalılığın 30 yaşına kadar işlenen suçluluğun habercisi olduğu saptanmıştır (bkz. Farrington, 1997:385). Diğer bir araştırmada da, mükerrer suçluların (dört ve daha fazla sayıda suç işlemiş olanlar) üç yaşındaki IQ ortalamalarının seksen sekiz olarak saptanmışken, suç işlememiş olanların ise IQ ortalamasının yüz bir olduğu görölmüştür. Aynı şekilde, başka bir araştırma da 4 yaşında ölçölen düşük zekalılığın 27 yaşına kadar olan çok sayıdaki tutuklamaların habercisi olduğu bulgusunu elde etmiştir. Genel olarak, sözel olmayan zekanın düşüklüğu ve düşük başarı faktörleri de, mükerrer suçluluğun bir habercisi olarak görölmektedir (bkz. Farrington, 1997:385). Ayrıca suçluların suçlu olmayanlara kıyasla daha az zeki oldukları düşüncesi kriminolojide son zamanlarda yaygın bir görüş halini almıştır. Özellikle Hirschi ve Hindelang (1977), zeka ile suçluluk arasında güçlü bir ilişkinin varlığını savunmuşlardır.

Düşük zeka ile suçluluk arasındaki ilişki büyük ölçöde, düşük zekaya sahip olan bireylerin işleyecekleri suç davranışının sonuçlarını iyi düşünememeleri/öngörememeleri ve mağdurun hissedişlerinden kısmen uzak olmaları yani düşük empatiye sahip olmaları ile açıklanabilir. Burada ayrıca, alt sınıfa mensup ailelerden gelen ve ebeveynleri yoksul olan çocukların suça yönelme riskleri daha fazladır. Çünkü, dezavantajlı konumda yetişen çocukların geleceğe ilişkin beklentileri daha azdır ve dolayısıyla geleceğe ilişkin rasyonel bir bakışa sahip olmaları da güçtür. Soyut düşünce tarzının, yoksul ailelerin çocuklarında gelişme olanağının da düşük olabileceği söylenebilir.

2.2. Dinamik Öngörücü Unsurlar

a) Antisozyal kişilik: Antisozyal kişiliğin belirgin özelliklerinden biri psikopatlıktır. Psikopatlık, ergenlerin (adolescent) davranışsal problemlerinin temelindeki yaygın klinik faktörlerin başında gelmektedir. Bu nedenle kimi araştırmacılar (Zhang v.d., 2002; Gretton v.d., 2001; Langstom v.d., 2002, Katsiyannis v.d., 2004), mükerrer veya çok sayıda suçlardan sabıkası olan suçluları, psikolojik ve psikiyatrik özellikleri açısından ele alıp incelemişlerdir. Söz konusu araştırmalar, psikopatlığın ve psikolojik/kişilik değişkenlerinin (kognitif yapı, aşırı düzeyde alkol alma, depresyon v.b.), kriminal davranışın öngörölmesinde ve yeniden suçlulukta önemli faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede örneğin Duncan v.d. (1995), çalışmalarında mükerrer suçluluğun en güçlü habercisinin antisozyal davranış olduğunu göstermişlerdir.

⁶ Uzunlamasına araştırmalar, geleceğe yönelik olarak bir zaman sürecini kapsayacak şekilde benzer niteliklere sahip bir insan grubunun gözlemlenmesini sağlayan bir araştırma türüdür (bkz, Siegel, 1989: 47)

Bilindiği gibi çocukluk döneminde ortaya çıkan antisosyal davranışlar, adölesan ve yetişkinlik dönemlerinde de devam edebilmektedir. Bu sebeple antisosyal eğilime sahip olma faktörünün, gelecek dönemlerde yeniden suç işlemenin güçlü bir göstergesini teşkil ettiği söylenebilir. Çünkü, bazı durumlarda suçluluk, antisosyal yapının yol açtığı davranışsal problemlerden kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle, antisosyal yapıya sahip olan mahkumların, cezaevinden salıverilmelerinin veya her hangi kriminal yaptırımın akabinde yeniden suç işleme olasılıklarının diğer suçlulara kıyasla daha yüksek olduğunu tahmin etmek mümkündür.

b) Akran etkisi: Suçluların ekserisi, yaşamlarını kendileri gibi suçlu olan bireylerle birlikte geçirmektedirler. Suça eğilimli olan bireylerin, kendi aralarında oluşturdukları sosyal bağ ve ağ ilişkisi sayesinde karşılıklı iletişim olanaklarını yarattıkları bilinen bir gerçektir. Suçlu bireyler arasındaki iletişim ve etkileşim devam ettiği sürece, suçluların kriminalleşme düzeylerinin de giderek artacağı söylenebilir. Bu çerçevede, suçlu akran grubuna sahip olan her hangi bir suçlunun gelecekte yeniden suç işleme olasılığının yüksek olacağı ileri sürülebilir.

Gendreau, Little v.d., (1996) ile Goggin, Gendreau ve Gray (1998) yaptıkları çalışmalarda, suçlu akran grubu ile olan sosyal etkileşimin ve birlikteliğin, mükerrer suçluluğun en güçlü öngörücüleri olduğunu ileri sürmektedirler. Benzer biçimde; Elliott, Huizinga ve Ageton (1985), suçlu akranların, suçluluğun çok önemli bir nedeni olduğunu ileri sürmektedirler. West ve Farrington (1977), suçlu akran gruplarından ayrılmanın suçluluğun sonlanmasında veya suçun terk edilmesinde önemli düzeyde etkili olduğu yönünde bulgu elde etmişlerdir.

c) Kişisel gerilimler veya psikolojik sorunlar: Anksiyete, depresyon, sinirlilik, düşük öz benlik, psikiyatrik semptomlar (psikotik olaylar, şizofreni, duygu bozukluğu), intihara teşebbüs ve kişisel yetersizlikler gibi psikolojik sorunlar yaşayan bireylerde de, mükerrer suçluluk olasılığının yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Çok sayıda araştırma, suçluların psikolojik gerilim düzeyleri ile mükerrer suçluluk arasındaki ilişkiye odaklanmıştır (bkz. Ganzer ve Sarason, 1973, Osborn ve West, 1978; Haapanen ve Jesness, 1992).

Andrews (1989) çabuk öfkelenen, çok enerjik ve maceracı olan, zevk peşinde koşan, egosantrik ve sorun çözme yeteneğine sahip olamayan suçluların, yeniden suç işleme risklerinin yüksek olduğunu savunmaktadır.

Moffitt (1993) de, suçluları iki grup içerisinde değerlendirmektedir. İlk suçlu grubu olarak formüle edilenler, genelde sadece adölesan döneminde suç işleyenleri kapsamaktadır. Suçlulukları sadece adölesan dönemi ile sınırlı olan bu bireylerin,

suçluluklarının temelinde daha çok durumsal etkenler baskındır. İkinci suçluluk grubunu ise, suç işlemeye veya anti sosyal davranış sergilemeye çocukluğun erken dönemlerinde başlayan ve yaşam süresi içerisinde uzun süre suç işlemeye devam eden suçlular oluşturmaktadır. Ciddi ve tehlikeli suçların (cinayet, soygun, tecavüz v.b) büyük bir oranı da, bu suçlu grubu tarafından işlenmektedir. Uzun süre suç işleme davranışını devam ettiren suçluların önde gelen temel özellikleri ise; içgüdüsel veya ani bir tepki verecek bir yapıya sahip olmaları (impulsivity), dikkat eksikliği özelliğini sergilemeleri ve yeterli düzeyde soyut düşünme kabiliyetine sahip olmamalarıdır. Bir anlamda, itkisel olma ve zeka düzeyinin düşük olması gibi bilişsel yetersizlik ile ilintili olan bu unsurlar, bireylerin toplumsal değer ve kurumlara olan uyum düzeyleri üzerinde zayıflatıcı bir etki yapmaktadır. Bu durum da, onların gerek suça başlamalarında gerekse suç işlemeye devam etmelerinde etkili olmaktadır.

d) Sosyal başarı (social achievement): Mükerrer suçluluğun diğer öngörücü önemli bir unsuru da, bireyin sosyal pozisyonu ile bağlantılı olan değişkenlerdir. Suçlunun sosyal alandaki başarısı ve statüsü onun gelecekte yeniden suç işleyip işlemeyeceğinde etkili olmaktadır. Bu saptamadan hareketle, olumsuz ve dezavantajlı bir sosyal konuma sahip olanların yeniden suç işleme olasılıklarının yüksek olabileceği tahmin edilebilir. Örneğin, bireyin gelir durumu ve sahip olduğu iş statüsü/mesleki konumu, onun gelecekte yeniden suç işleyip işlemeyeceğinin öngörücüsüdür. Özellikle, işsiz olan veya mesleki uğraşı ile ilgili bir memnuniyetsizliği olanların, iş ve mesleki konum olarak iyi bir düzeye sahip olanlara nispeten daha çok suça yönelebilecekleri ön kestirilebilir. Benzer biçimde, evli olan ve eğitim düzeyi yüksek olan bireyler, bekar olan ve düşük eğitime sahip olanlarla kıyaslandığında evli olanların ve eğitim düzeyi yüksek olanların suç işleme riskinin daha az olacağını söylemek mümkündür.

Burada, Sampson ve Laub (1993)'un, suçluların evlenme ve iş sahibi olmalarının onların suçluluk eğilimlerinin son bulmasında etkili olabileceği yönündeki yaklaşımları anımsanabilir. Onlara göre, bireylerin suça yönelmelerinde, aile ve işe ilişkin yaşadıkları sorunlar öncelikli bir konuma sahiptir. Diğer bir deyişle Sampson ve Laub'a göre, suça yönelmenin temelinde, aile ve işe olan bağlılığın zayıflığı faktörleri bulunmaktadır. Suçluların, iyi bir evlilik yapmaları ve iş imkanına sahip olmaları ile suçun son bulması arasında bir ilişki kuran Sampson ve Laub bu yaklaşımı ile, iş ve aile kurumunun bireyin toplumsal yapı ile bütünleşmesinde oynadığı temel rolüne gönderme yapmış olmaktadır.

Suç davranışı ile yakından ve tutarlı bir şekilde ilintili olan diğer önemli bir değişken de, akademik performanstır. Zayıf veya düşük okul başarısı, suçluluğun habercisidir (Farrington, 1987; Loeber ve Dishion, 1983; Niarhos ve Routh, 1992). Okula

devam etme ile ilintili olarak da, araştırmalar okula gitme sıklığının düşüklüğünün mükerrer suçluluğun habercisi olduğunu ileri sürmektedirler (Cymbalisky, Schuck ve Dubeck, 1975; Wooldredge v.d., 1994). Haapanen ve Jesness (1992) de, akademik başarı düzeyi ve okula yönelik tutumların kronik suçluluğun öngörücüsü olduğunu saptamışlardır. Cymbalisky v.d., (1975), akademik başarının mükerrer suçluluğun öngörülmesinde bireyin IQ düzeyinden daha önemli olduğunu ileri sürmektedirler.

e) Madde istismarı (substance abuse): Mükerrer suçlulukla ilişkili önemli değişkenlerden biri de, madde kullanmadır (bkz. Gendreau, Little v.d., 1996). Aşırı alkol ve uyuşturucu kullanmak, gelecekteki suçluluğun önde gelen önemli bir risk faktörünü oluşturmaktadır (Bkz. Dembo, Turner, Sue, Schmeidler, Bordon ve Manning, 1995, Roy, 1995). Dowden ve Brown (1998), Amerika ve Kanada'daki suç sorveylerini temel alarak, tutuklanan suçluların yaklaşık olarak % 70'inin, aşırı madde kullanma problemine sahip olduklarını belirtmektedirler. Suçlular içerisinde, uyuşturucu madde kullananların tahliye sonrası yeniden suç işleme risklerinin diğer suçlulara kıyasla daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Cezaevinden tahliye olan veya her hangi bir gözetim veya denetim kurumundan salıverilen suçluların yeniden suça yönelip yönelmeyeceklerini belirlemede, onların toplumsal değer ve kurumlarla bütünleşmede sergiledikleri performans düzeyi etkileyici olacaktır. Oysaki, toplumsal yaşama adapte olma zorluğu çeken suçluların, uyuşturucu veya aşırı düzeyde alkol kullanmaları, onların toplumsal bütünleşme sürecini daha da güçleştirecektir.

3. SONUÇ

Mükerrer suçluluk üzerine gerçekleştirilen araştırmalar, konuya ilişkin olarak çok sayıda faktör belirlemişlerdir. Söz konusu bu araştırmalar; kadınlara kıyasla erkeklerin, genç veya yetişkin yaş düzeylerine kıyasla daha erken (çocukluğun ilk dönemlerinde) yaşlarda suç işlemeye başlayanların, diğer suç türlerine nispeten (şiddet ve cinsel suçlar v.b.) mala yönelik suçlardan (hırsızlık v.b.) sabıka kayda olanların, gelecekte yeniden suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, geçmişteki suçluluk veya antisosyal davranış yoğunluğu fazla olan, aileye ilişkin olumsuz koşulları daha yoğun düzeyde deneyimlemiş olan, bazı kişilik bozukluğuna sahip olan, suçlu akran grubu ile ilişkiyi devam ettiren, sosyal ve akademik başarısızlığı yaşamış olan ve uyuşturucu madde kullanan suçluların gelecekte de yeniden suç işleme ihtimallerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmada, gelecekteki suçluluğun öngörücü unsurları olarak ele alınan değişkenler statik ve dinamik değişkenler başlığı altında ele alınmıştır. Statik değişkenler

genelde, değiştirilme olanağına sahip olmayan unsurları içermektedir. Dinamik değişkenler ise, değişimi mümkün olan unsurları ihtiva etmektedir. Bu sebeple, suçluların yeniden suç işlemelerinin engellenmesine yönelik olarak geliştirilecek rehabilitasyon veya iyileştirme çalışmalarının/programlarının daha çok dinamik unsurları hedeflemesi gerekmektedir. Örneğin; uyuşturucu kullanma ve suçlu akran grubuna sahip olma, gelecekte yeniden suç işlemenin veya mükerrer suçluluğun önde gelen habercileridir. Bu değişkenlerde her hangi bir değişikliği gerçekleştirmek koşuluyla, bazı suçluların gelecekte yeniden suç işlemelerini engellemek mümkündür. Bu çerçevede, cezaevindeki mahkumlara yönelik olarak suçlu akran grubu ile olan ilişkilerini sonlandırmayı hedefleyen ve aynı şekilde suçluların uyuşturucu kullanmayı terk etmelerini sağlayan programların geliştirilmesi ve uygulanması, gelecekteki suçluluk oranlarının azalmasında etkili olabilir. Bu saptama, cezaevindeki rehabilitasyon çalışmalarının genelde dinamik değişkenler üzerinden yürütülmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Mükerrer veya yeniden suçluluğun statik değişkenleri olarak belirtilen unsurlara bakıldığında da, bu unsurların önemli bir kısmının suçlunun geçmiş yaşamıyla ilintili olduğu görülmektedir. Geçmişte yanlış veya eksik sosyalleşme biçiminden kaynaklanan aileye ilişkin bazı sorunlar veya suçlunun, suçluluk yapısının pekişmesinde etkili olan suç işleme sıklığındaki yoğunluk gibi unsurlar, suçluluğun bir yaşam biçimi olarak deneyimlenmesine ve dolayısıyla suçluluğun kalıcı bir nitelik kazanmasına neden olmaktadır. Geçmişe ilişkin bu unsurlar, mükerrer suçluluğun kaynağının çocukluk dönemindeki koşullara uzandığını göstermektedir.

Antisosyal davranışın kökeninin çocukluk dönemine uzandığını söylemek mümkündür. Genelde çocukluk dönemlerinde antisosyal eğilimler sergileyen bireylerin, gelecekte de ciddi suçlar işleyecekleri ileri sürülmektedir. Bu nedenle, Robins (1986) gibi kimi araştırmacılar çocukluk döneminde beliren antisosyal davranışı, gelecekteki suçluluğun önemli bir habercisi olarak görmektedirler. Bu çerçevede, yetişkinlerde ortaya çıkan suçluluğun veya birden çok kez hapsedilme ile sonuçlanan kronik suçluluğun kökeninin, suçlunun geçmiş yaşamındaki antisosyal yapının bir uzantısı veya devamı olarak görülebilir.

Bu saptama, çocukluk döneminin aslında suçluluğun veya antisosyal yapının gelişiminin ve devam etmesinin güçlü bir kaynağını oluşturduğunu ve dolayısıyla suçluluğun/mükerrer suçluluğun önlenmesinde, çocukluk döneminin son derece önem arz ettiğini göstermektedir. Bu çerçevede, geçmişte suç işleme sıklığının artışına paralel olarak bireylerin suçluluk yapılarının daha çok pekiştiği ve bunun da, suçun terk edilmesini güçleştirdiği söylenebilir. Bu sebeple, mükerrer veya kronik suçluluğun

engellenebilmesinde, ilk suça başlanıldığı dönemde yapılabilecek etkili bir müdahalenin veya rehabilitasyonun ancak sonuç alıcı olabileceği ileri sürülebilir.

Sonuç olarak geçmişte aileye ilişkin bazı sorunlar yaşayan, olumsuz ekonomik koşullara sahip olan, cezaevine girip çıkan, uyuşturucu madde kullanan ve suçlu akranlara sahip olan bireylerin yeniden suç işleme olasılıklarının daha yüksek olduğunu iddia etmek mümkündür. İlk suçluluk ve mahkumiyet veya her hangi bir kriminal yaptırımla birlikte, bireyin formel (yasal) ve enformel (aile, din gibi) kaynaklara ilişkin olarak belirli düzeyde marjinalleştikleri ve suç eylemine/suçlu akranlara olan ilgililik düzeyi ile ilintili olarak giderek daha çok dezavantajlı pozisyonlara doğru sürüklendikleri ve bunun da onların kronik suçlulara dönüşmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Söz konusu suçluların, topluma yeniden giriş yapmalarına olanak tanıyan aracı kurumların geliştirilmesinin ve ıslah edici çalışmaların profesyonel bir ekip tarafından yürütülmesinin bazı suçluların suçluluk kariyerlerinin sonlandırılmasında etkili olabileceği ileri sürülebilir.

KAYNAKLAR

Andrews, Don A., (1989), "Recidivism is Predictable and Can be Influenced: Using Risk Assessments to Reduce Recidivism", *Forum on Corrections Research*, 1: 11-18.

Andrews, Don A. ve James Bonta, (1998), *The Psychology of Criminal Conduct (2nd ed.)*, Cincinnati, OH: Anderson Publishing.

Andrews, Don A., Bonta, James ve Hoge, R. D., (1990), "Classification for Effective Rehabilitation: Rediscovering Psychology", *Criminal Justice and Behavior*, 17: 19-52.

Benda, Brent B., Robert F. Corwyn ve Nancy J. Toombs, (2001), "Recidivism Among Adolescent Serious Offenders: Prediction of Entry Into the Correctional System For Adults", *Criminal Justice And Behavior*, Vol.28 No.5, 588-613.

Bonta, James (1997), *Prediction Adult Offender Recidivism Research Summary*, (Vol. 1), Ottawa, Canada: Corrections Research and Development, Solicitor General Canada.

Capaldi, Deborah M. ve Gerald R. Patterson, (1996), "Can Violent Offenders be Distinguished From Frequent Offenders: Prediction From Childhood to Adolescence", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 33, 206-231.

Blumstein, Alfred, *Jacqueline Cohen, Jeffrey A. Roth ve Christy A. Visher (1986)*, *Criminal Careers and Career Criminals*, Washington, D.C: National Academy Pres.

Cottle, Cindy C, Ria J.Lee ve Kirk Heilbrun, (2001), "The Prediction of Criminal recidivism in Juveniles", *Criminal Justice and Behavior*, 28 (3): 367 - 374.

Cymbalisky, B.Y., S. Z. Schuck ve J. A. Dubeck, (1975), "Achievement Level, Institutional

Adjustment, and Recidivism Among Juvenile Delinquents”, *Journal of Community Psychology*, 3, 289-294.

Dembo, Richard ve James Schmeidler, (2003), “A Classification of High Risk Youths”, *Crime and Delinquency*, Vol. 49 No. 2, 201-230.

Dembo, Richard, Linda Williams, James Schmeidler, Alan Getreu ve Estrellita Berry, (1991), “Recidivism Among High Risk Youths: A 2 1/2-Year Follow-up of a Cohort of Juvenile Detainees”, *International Journal of the Addictions*, 26: 1197-1221.

Dembo, Richard., G. Turner, Camile Chin Sue, James Schmeidler, Polly Bordon ve Darrell Manning, (1995), “Predictors of Recidivism to a Juvenile Assessment Center”, *International Journal of the Addictions*, 30: 1425-1452.

Dembo, Richard, James Schmeidler, B. Nini, Gough, C.C Suc, Polly Borden ve Darrell Manning, (1998), “Predictors of Recidivism to a Juvenile Assessment Center: A Three-Year Study”, *Journal of Child and Adolescent Substance Abuse*, 7: 57-77.

Dowden, C. Ve S.L. Brown (1998), Case Needs Domain: “Substance Abuse”, *From on Corrections Research*, 10, 28-31.

Duncan, Renae D., Wallace A. Kennedy ve Christopher J. Patrik, (1995), “ Four - Factor Model of Recidivism in Male Juvenile Offenders”, *Journal of Clinical Child Psychology*, 24, 250-257

Eisenberg, M., (1986), *Release Outcome: Repeat Offenders Austin: Texas Board of Pardons and Parole*.

Elliott, Delbert S, D. Huizinga ve Suzanne S. Ageton, (1985), *Explaining Delinquency and Drug Use*, Beverly Hills, CA: Sage Pub.

Farrington, David P. (1983). “Offending from 10 to 25 Years of Age”, *İç. Prospective Studies of Crime and Delinquency*, (ed. K. T. Van Dusen ve S. A. Mednick), S. 17- 37, Boston: Kluwer-Nijhoff.

Farrington, David P. (1987), “Predicting Individual Crime Rates”, *İç. Prediction and Classification*, (Ed. D.M. Gottfredson ve M. Tonry), S. 53-101, Chicago: University of Chicago Press

Farrington, David P., (1992), “Criminal Career Research in the United Kingdom”, *British Journal of Criminology*, 32: 521-536

Farrington, David P., (1996), “The Explanation and Prevention of Youthful Offending”, *İç. Delinquency and Crime: Current Theories*, (Ed.: J. David Hawkins), S. 68-148, Cambridge: Cambridge Univ. Press

Farrington, David P., (1997), “Human Development and Criminal Careers”, *İç. The Oxford Handbook of Criminology*, (ed. Mike Maguire, Rod Morgan ve Robert Reiner), s. 361-409, New

York: Oxford University Press

Farrington, David P. ve Per-Olof H. Wikstom, (1994), "Criminal Careers in London and Stockholm: A Cross- National Comparative Study", *İç. Cross-National Longitudinal Research on Human Development and Criminal Behavior*, (Edited: Elmar G. M. Weitekamp and Hans-Jürgen Kerner), S. 65- 89, Netherland: Kluwer Academic Pub.

Ganzer, Victor J. ve Irwin G. Sarason, (1973), "Variables Associated with Recidivism Among Juvenile Delinquent", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40: 1-5.

Gendreau, Paul, Tracy Little ve Claire Goggin (1996), "A Meta-Analysis Of The Predictors of Adult Offender Recidivism: What Works!", *Criminology*, Vol.4, Num.4, 575.

Goggin, Claire, Paul Gendreau ve G. Gray (1998), Case Need Domain: "Associates and Social Interaction" *Forum on Corrections Research*, 10, 24-27.

Gottfredson, Michael R. ve Travis Hirschi (1990), *A General Theory of Crime*. Stanford, CA: Stanford Univ. Press.

Gretton, Heather M., Michelle McBride, Robert D. Hare ve Roy. O.G. Kumka, (2001), "Psychopathy and Recidivism in Adolescent Sex Offenders", *Criminal Justice and Behavior*, 28 (4): 427-449.

Haapanen Rudy A. ve Carl F. Jesness, (1992), "Early Identification of the Chronic Offender: Final Report", *Sacramento, C. A: Department of the Youth Authority*.

Heimer, Kren, (2000), "Changes in the Gender Gap in Crime and Women's Economic Marginalization", *İç. Criminal Justice 200: The Nature of Crime Continuity and Change*, (Ed. Gary LaFree), Vol. 1, Washington, D.C.: National Institute of Justice.

Hills, Beverly ve Eric Baumer, (1997), "Levels and Predictors of Recidivism: The Malta Experience", *Criminology*, 35 (4): 601 – 628.

Hirschi, Tarvis ve M. J. Hindelang, (1977), "Intelligence and Delinquency: a Revisionist Review", *American Sociological Review*, 42: 571-587,

Huesmann, L. Rowel, L. D. Eron, M. M. Lefkowitz ve L. O. Walder, (1984), "Stability of Aggression Over Time and Generations", *Developmental Psychology*, 20: 1120-1134,

Izzo, Rhena L. Ve Robert R. Ross, (1990), "Meta-Analysis of Rehabilitation Programs For Juvenile Delinquents: A Brief Report", *Criminal Justice And Behavior*, 17 (1): 134-142.

Katsiyannis, Antonis, Dalun Zhang, David E. Barrett ve Tracy Flaska, (2004), "Background and Psychosocial Variables Associated With Recidivism Among Adolescent Males: A 3 Year Investigation", *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 12 (1): 23-29.

Knight, Barry J., Donald J. West, (1975), "Temporary and Continuing Delinquency", *British Journal of Criminology*, 15: 43-50.

Langstrom, N ve M. Garmn, (2002), "Psychopath and Violent Recidivism Among Young

Criminal Offenders”, *Acta Psychiatr Scand*, 106: 86-92.

Law, M. A., (1998), Case Need Domain: “Attitude”, *Forum on Corrections Research*, 10(3): 42-45

Leclair, Daniel P., (1985), *Recidivism Trend Analysis*, Boston: Massachusetts Department of Correction.

Lefkowitz, M., L. Eron, L. Walder ve L. Huesman, (1977), *Growing up to be Violent*, New York: Pergamon.

Loeber, Rolf, ve T. Dishion, (1983), “Early Predictors of Male Delinquency: a Review”. *Psychological Bulletin*, 94: 68–99.

Loeber, Rolf ve David P. Farrington (Editörler), (1998), *Serious Offender and Violent Offenders: Risk Factors and Successful Interventions*, Thousand Oaks, Ca: Sage

Loeber, Rolf, ve Magda Stouthamer-Loeber, (1986), “Family Factors as Correlates and Predictors of Juvenile Conduct Problems and Delinquency”, *İç. Crime and Justice VII*, (Ed. M. Tonry ve N.Morris), S. 29- 149, Chicago III: University of Chicago Press.

Loza, Wagdy, (2003), “Predicting Violent and Nonviolent Recidivism of Incarcerated Male Offenders”, *Aggression and Violent Behavior*, 8: 175-203.

McCord, Joan, (1977), “A Comparative Study of Two Generations of Native Americans”, *İç. Theory in Criminology*, (Ed. F. Meier), S. 83-92, Beverly Hills, CA: Sage.

Mendelzys, N. (1979). “Correlates of Offense Severity and Recidivism Probability in a Canadian Sample”, *Journal of Clinical Psychology*, 35: 897–907.

Mills, Jeremy F., Darly G. Kroner ve Toni Hemmati, (2004), “The Measures of Criminal Attitudes and Associates (MCAA): The Prediction of General and Violent Recidivism”, *Criminal Justice and Behavior*, 31 (6): 717 – 733.

Moffitt, Terrie E. (1993), “Adolescence-Limited and Life Course - Persistent Antisocial Behavior:A Developmental Taxonomoy”, *Psychological Review*, 100: 674 – 701.

Mulvey, E. P.ve C. Lidz, (1984), “Clinical Considerations in the Prediction of Dangerousness in Mental Patients”, *Clinical Psychology Review*, 4: 379-401.

Muncie, John, (1994), *Yoeth and Crime: A Critical Introduction*, London: Sage Pub.

Myner, Julye, Santman, Jennifer, Gordan G. Cappelletty, Perlmutter F.Barry, (1998), “Variables Related to Recidivism Among Juvenile Offenders”, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 42 (1): 65-80.

Niarhos, Frances J. ve Donald .K. Routh, (1992), “The Role of Clinical Assessment in the Juvenile Court: Predictors of Juvenile Dispositions and Recidivism”, *The Journal of Clinical Child Psychology*, 21, 151-159

Nilsson, Anderson, (2003), “Living Conditions, Social Exclusion and Recidivism Among

- Prison Inmates”, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 4: 57-83
- Osborn, S. G. ve Donald J. West, (1979), “Conviction Records of Fathers and Sons Compared”, *British Journal of Criminology*, 19, 102-133.
- Patterson, Gerald R., L. Crosby ve S. Vuchinich, (1992), “Predicting Risk for Early Police Arrest”, *Journal of Quantitative Criminology*, 8 : 335-355.
- Robins, Lee, (1986), “Changes in Conduct Disorder over Time” İç. D. G. Farran ve D. J. McKinney (Ed.), *Risk in Intellectual and Social Development (227-259)*, New York: Academic.
- Roy, Sudipto. (1995). “Juvenile Restitution and Recidivism in a Midwestern County”, *Federal Probation*, 59: 55-62.
- Sampson, Robert J. ve John H. Laub, (1993), *Crime in The Making Pathways and Turning Points Through Life*, Cambridge: Harvard Univ. Press.
- Siegel, Larry J., (1989), *Criminology*, St.Paul: West Pub. Company.
- Simourd, Linda ve Don A. Andrews, (1994), “Correlates of Delinquency: A Look at Gender Differences”, *Forum on Corrections Researchs*, 6: 26-31.
- Wadsworth, Michael (1979), *Roots of Delinquency*, London: Martin Robertson.
- West, Donald J. ve David P. Farrington, (1977), *Who Becomes Delinquent*, London: Heinemann.
- Wierson, Michelle ve Rex Forehand, (1995), “Predicting Recidivism in Juvenile Delinquents: The Role of Mental Health Diagnoses and the Qualification of Conclusions by Race”, *Behaviour Research and Therapy*, 33: 63-67.
- Wilson, James Q ve Richard J. Herrnstein, (1985), *Crime and Human Nature*, New York: Simon and Schuster.
- Wooldredge, John, Jennifer Hartman, Edward Latessa ve Stephen Holmes, (1994), “Effectiveness of Culturally Specific Community Treatment for African American Juvenile Felons”, *Crime and Delinquency*, 40: 589-598.
- Wolfgang, Marvin E., Robert Figlio ve Thorsten Sellin, (1972), *Delinquency in a Birth Cohort*, Chicago: University of Chicago Press.
- Zamble, Edward ve Vernon L. Quinsey, (1997), *The Criminal Recidivism Process*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Zhang, Lening, John W. Welte ve William F. Wieczorek, (2002), “Underlying Common Factors of Adolescent Problem Behaviors”, *Criminal Justice and Behavior*, 29 (2): 161-182.
- Zuckerman, Marvin. (1979). “Sensation Seeking and Risk Taking”. İç. *Emotions in Personality and Psychopathology*, (Ed. C. E. Iazard). S.163-197, New York: Plenum Press.

